

УДК 378.013+780.71

Цзяо Їн

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

У статті уточнено сутність процесу естетичного розвитку та його результату у вигляді сформованої фахової якості – естетизму особистості вчителя музики. Крізь призму процесу навчання гри на фортепіано подається системна компонентна модель цього процесу, що й призводить до формування естетизму особистості. Процес є пролонгованим та багатокомпонентним. Оцінювання стану естетичного розвитку та естетизму особистості як його результативного досягнення здійснюється за допомогою таких критеріїв: естетико-семантичний, когнітивний; емоційно-рефлексивний, інтенціональний; естетико-продуктивний, творчий. Показники зазначених критеріїв охоплюють і повністю відповідають елементам розроблених компонентних блоків.

Ключові слова: естетичний розвиток, естетизм особистості, майбутні вчителі музики, критеріальний апарат, критерії оцінювання.

Постановка проблеми. Естетичний розвиток особистості школярів найбільш ефективно здійснюється в освітньому середовищі засобами мистецтва – це є загально визначена та науково обґрунтована педагогічна позиція. А одним із головних завдань учителя музики в Україні та Китаї є якісна, кваліфікована діяльність у галузі художньо-естетичного виховання школярів засобами мистецтва. Естетична складова в цьому питанні є домінуючою, а художня – є засобом, який дозволяє сформувати уявлення картини світу крізь призму естетичних категорій, через відчуття й усвідомлення краси в мистецтві, навчити відчувати її в навколишньому середовищі, у людських стосунках, у собі. Ця складна синергійна вимога до кваліфікаційної характеристики вчителя музики зумовлює активізацію художньо-естетичного розвивального потенціалу усіх форм навчання майбутнього фахівця, які безпосередньо впливають на фахове становлення особистості: не лише на навички, уміння, досвід, компетенції, а також формування, розвиненість фахових якостей особистості. На цьому шляху

здійснюється «етосно-естетичне становлення» [1] майбутнього вчителя.

У своєму дослідженні ми обґрунтовуємо й застосовуємо фахову якість учителя музики – естетиз [4]. Естетиз особистості вчителя музики ми розуміємо як фахову якість, що виникає на певному етапі завершення накопичення естетичного досвіду й формування художнього світогляду через спілкування з мистецтвом, що характеризується раціонально-рефлексивним ставленням до сфери естетичного та полімодально-чуттєвим її сприйняттям і продукуванням у виконавській і педагогічній музично-творчій діяльності [4, 138].

Оскільки кожна фахова якість як предмет педагогічного дослідження з метою її формування передбачає процедури оцінювання її сформованості, розвиненості тощо, то цілком стає актуальним визначення інструментарію для такого науково-дослідницького моніторингу. До складу дослідницького інструментарію педагогічна наука включає критеріальний апарат: критерії та показники оцінювання досліджуваного феномену. Предметом нашого дослідження був естетичний розвиток майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на музичному інструменті – фортепіано. Це зумовило врахування як сутності самого естетичного розвитку, який передбачав сформованість *естетизу* – якісно-особистісного результату такого розвитку, так і виявлення його саме через виконавство, через засвоєння в цілому художньо-естетичного потенціалу фортепіанної світової спадщини.

Аналіз наукових досліджень. У науковій літературі переважно представлені дослідження з питань формування естетичної культури (у тому числі, художньо-естетичної) як у галузі філософії культури (Т. Аболіна, Н. Бутенко, А. Канарській, Л. Кондратюк, О. Кривцун, В. Липський, М. Мамардашвілі, Н. Маньковська, Г. Меднікова, І. Фадеєва, В. Цвіркун), так і в галузі педагогіки (О. Гук, І. Зязюн, Т. Люріна, Н. Міропольська, О. Рудницька, Л. Печко), естетичного розвитку (А. Галізова, М. Лещенко, О. Отич, С. Якіменко ін.), естетичного виховання (Л. Мосол, Д. Джола, А. Щербо інші вчені). Особливу увагу приділяємо роботам, присвяченим проблемі формування/ накопичення естетичного досвіду (Л. Левчук, Е. Скороварова, О. Олексюк, В. Суханцева, І. Фадеєва).

Стосовно естетичної культури особистості, її витoki знаходимо у філософських, естетичних, педагогічних теоріях мислителів минулого (Аристотель, Гегель, Фур'є, Песталоцці; К. Д. Ушинський; С. Т. Шацький А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський та інші). Психолого-педагогічне обґрунтування й осмислення компонентів естетичної культури, представлене в працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Давидова,

В. Зинченка, П. Якобсона та інших, дозволяє включити в її структуру естетичне сприйняття дійсності, емоційно-оцінне ставлення та судження крізь призму естетичних категорій та естетичну спрямованість діяльності.

Як стверджує О. Отич, на підставі узагальнення аналізу наукових джерел, останнім часом з'являються дослідження, що актуалізують проблему естетичного розвитку як майбутніх учителів, так і учнівської молоді. Науковець пропонує такий перелік за напрямками [2]:

- проблеми педагогіки естетичного освоєння світу (С. М. Жданова);
- естетична спрямованість професійної підготовки педагога (Н. М. Семенюк, Н. Г. Тагільцева);
- креалогії, або дидактики творчої діяльності (Л. А. Балановська);
- педагогіки індивідуальності (О. С. Гребенюк, Т. Б. Гребенюк, О. О. Заболотська, Д. Кірнос);
- розвитку професійної індивідуальності майбутнього вчителя (О. Ф. Бондаренко, Г. С. Костюк, О. М. Пехота, Н. А. Побірченко, О. П. Сергеєнкова, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, А. Ф. Фурман, Н. О. Чепелева, Т. С. Яценко);
- розвитку творчої індивідуальності учнів (Є. А. Барахсанова, О. О. Ходирева) *та педагога загальноосвітньої школи (Н. А. Антонова, В. І. Горова, С. О. Гільманов, Л. М. Лузіна, М. Є. Мажар, Л. М. Харченко).

Майже в усіх дослідницьких працях, що виконані в дисертаційному жанрі, розроблені критерії та показники для оцінювання естетико-педагогічних явищ. Між тим, стосовно результату естетичного розвитку в процесі навчання гри на фортепіано, а саме: рівень естетизму як фахової якості вчителя музики, що сформована в процесі творчої діяльності – інтерпретації фортепіанних творів, то критерії та показники мають бути розроблені відповідно до структури зазначеного феномену.

Мета статті – розробити критерії та показники рівня сформованості естетизму як фахової якості, що є результатом естетичного розвитку вчителя музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Виклад основного матеріалу. Нагадаємо, що питання виміру тих чи інших педагогічних явищ – найбільш суттєва складова будь-якого педагогічного дослідження. Як пише О. Реброва, практика наукового підходу до вимірювання педагогічних явищ переконливо свідчить про необхідність вибору відповідного «наукового інструментарію». Його складають, передусім, критерії та показники рівня сформованості предмету, явища, якості або інших складних педагогічних утворень, що досліджуються [3, 69–

70]. Вчена класифікує можливі підходи до вибору критеріїв і показників, між тим, наголошує на переважну логіку відповідності критеріїв розробленої компонентної моделі досліджуваних феноменів, а показників – відповідно до елементів зазначених компонентів. Окрім того, розробляючи шкалу оцінювання показників, дослідник має можливість визначити ієрархію рівнів сформованості компонентів.

Дотримуючись цієї логіки, ми також орієнтувалися в розробці критеріїв і показників рівня або стану естетичного розвитку студентів у процесі навчання гри на фортепіано на компоненту модель такого феномену як естетизм.

Виходячи з того, що ми розглядали естетизм як професійну якість учителя музики, що є результатом його естетичного розвитку в процесі фахового навчання, було передбачено теоретично змодельовати структуру такої якості. Оскільки естетичний розвиток – закономірні зміни, що наступають унаслідок цілеспрямованого впливу на естетико-генетичні, етно-генетичні властивості та здібності особистості стосовно естетичних явищ, було обрано **три блочні комплекси**, які й підлягають позитивним змінам під час навчання, у той самий час сприяють перетворенню внутрішнього духовного світу особистості вчителя, пронизують його «фахове енергетичне поле» під впливом сприйняття, вивчення й виконання творів мистецтва. Розроблені блоки були орієнтиром для розробки критеріїв, а елементи блоків зумовили вибір показників.

Розкриємо більш докладно вибір критеріального апарату в нашому дослідженні.

Перший блок – складає набуття *естетичного досвіду як духовної практики з опанування образно-виражальної, семантико-сислової сутності мистецтва в навчальному процесі*. Така практика здійснюється поступово від опанування мови мистецтва, зокрема музичного, та активізації естетичної свідомості з оперування полімодальними системами (почуттєвими даними різних органів чуття) за допомогою поглиблення знань щодо естетичного у мистецтві та навколишньому середовищі. Цей процес зацентровує увагу на естетичному та на основі вивчення мистецтва забезпечує поступове підвищення якості художньо-естетичного сприйняття дійсності, вибіркове ставлення до художньо-естетичного прояву у мистецтві та житті. Отже для оцінювання цього блоку ми обрали **естетико-семантичний, когнітивний критерій**. За його допомогою оцінювався рівень естетичної свідомості, що ґрунтується на знаннях естетичних

категорій, їх художньо-мовного еквіваленту у творах мистецтва. Оскільки до першого блоку входило три елементи: *раціонально-свідомий, ментально-ідентифікаційний, художньо-світоглядний*, то й показників цього критерію було три. *Перший показник* оцінював якість усвідомлення, осмислення естетико-символічних засобів у текстах фортепіанних творів у контексті співвідношення з естетичними категоріями. *Другий показник* оцінював ступінь орієнтації в художньо-ментальних особливостях мистецтва взагалі, та фортепіанній музиці, зокрема, що належать, або відбивають етнічні ритмо-інтонації, специфічні якості, що є відображенням естетичних уявлень картини світу різних етносів, народів тощо. *Третій показник* оцінював ступінь сформованості уявлень художньо-стильових аспектів естетичного в мистецтві, зокрема, у фортепіанній світовій спадщині за епохами, композиторськими школами тощо.

Другий блок – емоційно-рефлексивний комплекс, що охоплював різноманітні психічні стани як реакції на естетичне: атенціональність, потреба в естетичному, задоволення від сприйняття естетичного, рефлексія естетичних почуттів. Почуттєвість естетичного є полімодальною, вона може бути синтезованою, а може й ні. Синтезованість на вищому рівні розвиненості емоційно-рефлексивного комплексу передбачає поєднання емоційно-чуттєвих та раціональних аспектів естетичного, певні інтенції особистості до естетичного синтезу навколишнього в образах фортепіанних творів, а також рефлексію такого синтезу, прагнення щодо його відчуття. Оцінювання цього компонента має здійснюватися за допомогою **емоційно-рефлексивного, інтенціонального критерію**. Отже, оцінюється потреба та інтенції щодо вдосконалення власних можливостей, естетичних потреб і прагнень гармонії в собі через опанування творами мистецтва. Це може бути вибіркоче ставлення до творів що вивчаються й виконуються; може виявлятися через зміну власного іміджу як фахівця та як особистості; через оцінне судження стосовно прояву естетичного в інших сферах, але за рахунок асоціацій із мистецькими творами й образами. Оцінювання елементів цього комплексу здійснювалося за допомогою таких показників: естетична адекватність емоційно-спонтанного реагування на музичний твір; ступінь сформованості вибіркового, оцінного ставлення до естетичного в мистецтві; активність рефлексії власного ставлення та оцінювання естетичного в процесі навчання, власних естетичних уподобань. Останній показник певною мірою оцінює ступінь збалансованості раціональних та емоційних, оцінних процесів в спілкуванні з творами мистецтва (під час сприйняття, виконання,

оцінювання тощо). Показники цього критерію оцінювали якість здійснення траєкторії естетичного розвитку від емоційно-позасвідомого реагування до рефлексії власних почуттів та індивідуального ставлення до художньо-естетичної властивості фортепіанного твору на більш високому рефлексивному рівні. *Третій блок – естетико-регулятивний функціональний*, що охоплював необхідні функції естетичного впливу на особистість майбутнього вчителя під кутом його фахової навчальної діяльності. У нашому дослідженні – це процес навчання гри на фортепіано та педагогічна практика із застосування естетико-розвивального потенціалу фортепіанної музичної літератури. З точки зору функціональності естетичного розвитку, ми орієнтувалися на необхідність оцінити ступінь сформованості естетизму як фахової якості безпосередньо під час виконання музичних творів. Для цього запроваджено третій критерій – **естетико-продуктивний, творчий**. За нашою концепцією, виявлення такої якості здійснюється через естетизацію художньо-комунікативного процесу між суб'єктами навчальної, творчої, педагогічної діяльності (перший показник); через наполегливість і прагнення до виконавської досконалості через естетичний контекст інтерпретації образу (другий показник); а також через ступень естетизації творчої продуктивності особистості (третій показник). Останній показник оцінює активність творчого пошуку студента на продукування художньо-естетичного потенціалу твору в соціокультурне середовище.

Усі компоненти та їх елементи, що складають естетизм особистості як фахову якість і результат естетичного розвитку знаходяться в певній послідовній зумовленості. Така зумовленість може бути підсилена впливом цілеспрямованого навчального процесу, оскільки естетичний досвід, який цілеспрямовано формується та знаходиться під увагою викладача, забезпечує підвищення якості емоційно-рефлексивних процесів. Поза таким впливом ці процеси можуть залишатися на рівні позасвідомої емоційної реакції на художні твори, які будуть регулюватися лише власними уподобаннями особистості. Відрефлексовані емоції та активізації ціннісного ставлення до художньо-естетичних властивостей творів і мистецтва в цілому впливають на дії та творчо-виконавську підготовку майбутнього вчителя музики, оскільки накопичений сегмент емоційно-ціннісного ставлення перетворюється на специфічну фахову енергію, яка потребує виходу, реалізації, навіть потреби в такій реалізації. Це й зумовлює активізацію художньо-естетичної діяльності, самостійного пошуку можливостей сконцентрувати власні творчі ресурси на

продукування естетичних цінностей у педагогічному процесі. Така логіка дає можливість припустити, що саме центральний ланцюг системи – емоційно-рефлексивний комплекс – виступає регулятором перетворень творчих якостей особистості вчителя, його музичних здібностей, естетичних природних задатків в нове якісне утворення – *естезіс особистості вчителя музики*. У той же час, реалізація такого процесу здійснюється саме під час творчої, виконавської діяльності, в процесі якої елементи усієї системи концентруються коло певної художньої ідеї, яка має естетичний контекст. Концентрація творчих зусиль саме в діяльності створює глибинні умови для якісних перетворень в самої особистості. Результатом досягнутого є підвищення рівня естетичного досвіду як духовної практики, яка спонукає на нові досягнення, підвищує якість художньо-естетичного сприйняття та кристалізує емоційні властивості особистості в художньо-естетичній сфері. Так здійснюється «робота» системи щодо естетичного розвитку особистості вчителя музики.

Ця структурна цілісність у процесі діагностування має враховуватися через відповідні статистичні засоби. Найкращим вважається визначення К_f естетичного розвитку, який і символізує рівень сформованості естезису особистості.

Висновки. Естетичний розвиток особистості – це процес, результатом якого стає певна якість особистості – естезіс. Для вчителя музики естезіс стає фаховою якістю, що виникає на певному етапі завершення накопичення естетичного досвіду і формування художнього світогляду через спілкування з мистецтвом, що характеризується раціонально-рефлексивним ставленням до сфери естетичного та полімодально-чуттєвим її сприйняттям і продукуванням у виконавській і педагогічній музично-творчій діяльності. Отже, естетичний розвиток зумовлює закономірні зміни в структурі особистості. Цей процес здійснюється в певній структурній системі – «фаховому енергетичному полі» – яка складається з трьох блокових компонентів: *Перший блок* – складає набуття *естетичного досвіду як духовної практики з опанування образно-виражальної, семантико-сислової сутності мистецтва в навчальному процесі*, зокрема, в процесі навчання гри на фортепіано. *Другий блок* – *емоційно-рефлексивний комплекс*, що охоплює різноманітні психічні стани як реакції на естетичне. *Третій* – *естетико-регулятивний функціональний блок*, що охоплює необхідні функції естетичного впливу на особистість художньо-комунікативних процесів, що розглядаються під кутом його фахової навчальної діяльності. Особлива

увага приділена інтерпретації фортепіанних творів. Оцінювання стану естетичного розвитку, або вже сформованої фахової якості – естетизму особистості, має здійснюватися за допомогою критеріїв і показників, що відповідають розробленій моделі системи-комплексу естетичного розвитку. Критеріями обґрунтовано: критерій естетико-семантичний, когнітивний; емоційно-рефлексивний, інтенціональний; естетико-продуктивний, творчий. Показники зазначених критеріїв охоплюють і повністю відповідають елементам розроблених компонентних блоків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратюк Л. Р. *Обов'язок життя: філософсько-антропологічне есе на тему етосно-естетичного становища людини у світі* [Електронний ресурс] / Л. Р. Кондратюк, В. М. Цвіркун. – Режим доступу :

<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1140/1/Kondr.pdf>.

2. Отич О. *Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти* [Електронний ресурс] / О. Отич. – Режим доступу :

http://zbirnik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/21.pdf.

3. Реброва О. Є. *Методологія і методи досліджень педагогіки мистецтва : навч.– метод. посібник (для студентів і магістрантів інститутів мистецтва педагогічних університетів)* / О.Є.Реброва. – Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 127 с.

4. Jiao Ying. *Aesthesis of personality as a professional quality of music teacher* / Ying Jiao // *Modern tendencies in the pedagogical science of krain and Israel: the way to integraqtion* // Ariel University, 2015. – Issue 5. – P. 135–139.

РЕЗЮМЕ

Цзяо Ин. Критерии оценивания состояния эстетического развития будущих учителей музыки в процессе обучения игре на фортепиано.

В статье уточнена сущность данного процесса и его результат, который выявляется через сформированность эстетизма как профессионального качества - личности учителя музыки. Сквозь призму процесса обучения игре на фортепиано подается системная компонентная модель эстетического развития личности, которая приводит к формированию её эстетизма. Процесс является пролонгированным и многокомпонентным, он осуществляется в определенной структурной системе – «профессиональном энергетическом поле», состоящем из трех блочных компонентов. Первый блок отражает процесс и результат накопления эстетического опыта

как духовной практики по освоению образно-выразительной, семантико-смысловой сущности искусства в учебном процессе, в частности, обучении игре на фортепиано. Второй блок – эмоционально-рефлексивный комплекс, который охватывает различные психические состояния как реакции на явления эстетического. Третий – эстетико-регулятивный функциональный блок, охватывающий необходимые функции эстетического воздействия на личность художественно-коммуникативных процессов. Данные процессы рассматриваются под углом профессиональной учебной деятельности, особенно, интерпретации фортепианных произведений. Оценка состояния эстетического развития, или уже сложившегося профессионального качества – эстетизиса личности, должно осуществляться с помощью критериев и показателей, соответствующих разработанной модели системы-комплекса эстетического развития. В статье обоснованы следующие критерии: эстетико-семантический, когнитивный; эмоционально-рефлексивный, интенциональный; эстетико-продуктивной, творческий. Показатели указанных критериев охватывают и полностью соответствуют элементам разработанных компонентных блоков.

Ключевые слова: эстетическое развитие, эстетизис личности, будущие учителя музыки, критериальный аппарат, критерии оценивания.

SUMMARY

Jiao Ying Criteria for Evaluating the State of Aesthetic Development of Future Music Teachers in Learning Piano.

The author has mentioned that the aesthetic personality development of the students most effectively is carried out in the educational environment by the means of art. One of the main tasks of music teachers in the Ukraine and China are high-quality, skilled work in the sphere of artistic and aesthetic education. The aesthetic component in this matter is dominant, and art is a means that allows an idea picture of the world through the prism of aesthetic categories, a sense and awareness of beauty in art, learn to feel it in the environment, in human relations, confidence.

The article has clarified the nature of the process of the aesthetic development and its result which is revealed through a maturity aesthetic professional quality – a music teacher personality. Through the prism of the process of learning to play the piano a systematic component model of aesthetic development of the individual which leads to the formation of its aesthetic – a personality is given. The process is prolonged and multi-component, it is carried

out in a particular structural system – «professional energy space» which consists of three modular components.

The first block represents the process and the result of the accumulation of aesthetic experience as a spiritual practice for the development of figurative and expressive, semantic meaning the essence of art in the learning process, in particular, learning to play the piano. The second block is an emotional and reflexive complex which covers a variety of mental states as a response to an aesthetic phenomenon. The third is an aesthetic and regulatory function block, covering the necessary functions of the aesthetic impact on the individual artistic and communicative processes.

These processes are considered under the angle of vocational training activity, especially the interpretation of the piano works. The assessment of aesthetic development or already developed professional quality – aesthesis of a personality, should be done with the help of the criteria and indicators corresponding to the model developed complex system of the aesthetic development. In the article the following criteria are defined: aesthetic and semantic, cognitive; emotional and reflective, the intentional; aesthetic and productive, creative. The indicators of these criteria cover and fully correspond to the elements of the developed component blocks.

Key words: *aesthetic development, aesthesis of a personality, a future music teacher, the criteria apparatus, evaluation criteria.*